

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK HUKUKUNDA KAMU GÖREVLİLERİNİN SEÇİMLERDE ADAYLIĞI

*Candidacy of Public Officers according to Turkish Law from the Past to
the Present*

Yrd. Doç. Dr. Ayhan DÖNER*

GİRİŞ, I- 1876 KANUN-U ESASİ DÖNEMİ, A) 1876 Tarihli Talimat-ı Muvakkate, B) 1908 Tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu, II- KURTULUŞ SAVAŞI VE 1921 ANAYASASI DÖNEMİ, A) Kurtuluş Mücadelesi ve Birinci Meclis Seçimleri, B) 320 Sayılı Kanun, III- 1924 ANAYASASI DÖNEMİ, A) 4320 Sayılı Mebus Seçimi Kanunu, B) 5545 Sayılı Tarihli Milletvekili Seçimi Kanunu, C) Mahalli İdareler Seçimlerindeki Durum, IV- 1961 ANAYASASI DÖNEMİ, A) 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, B) 304 Sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu, C) Mahalli İdareler Seçimlerindeki Durum, V- 1982 ANAYASASI DÖNEMİ, A) 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 1) Seçim Kurullarında Görevli Hakimlerin Adaylığı, 2) Diğer Kamu Görevlileri, Siyasi Parti Yöneticileri ve Türk Silahlı Kuvvetleri Mensuplarının Adaylığı, B) 2972 Sayılı Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, C) Görevden

* Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Çekilme ve Göreve Dönme, 1) Görevden Çekilme, 2) Göreve Dönme, a) 298 Sayılı Kanun, **SONUÇ**

ÖZET

Seçim hukukunun en önemli kavramlarından biri adaylık kavramıdır. Yapılacak seçimlerde aday olmak isteyen kişiler hakkında olumlu ve olumsuz olmak üzere bazı şartlar aranmakta ve bunlara seçilebilme yeterliliği adı verilmektedir. Ancak seçilebilme yeterliliğine sahip olan fakat uğraştıkları iş ve görevleri sebebiyle görevlerinden ayrılmadıkça seçilme imkanı tanınmayan bazı kişiler bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemli grubu, devlet memurları, hakimler, savcılar, ordu mensupları gibi kendilerine genel olarak kamu görevlileri adı verilen kişiler oluşturmaktadır. Türk Hukukunda 1876 Kanunu Esasi'den başlayarak günümüze kadar kamu görevlilerinin seçimlerde adaylığı konusunda kamu görevlilerinin lehine ve aleyhine olmak üzere inişli çıkışlı bir süreç yaşanmıştır. 1982 Anayasası, toplumu depolitize etme mantığına paralel olarak, daha önceki anayasalarımızda görülmedik bir şekilde seçimlerde adaylık konusunda durumu kamu görevlilerinin aleyhine çevirmiştir. 1982 Anayasası kamu görevlilerinin demokratik hakkı olan seçilme hakkını gereksiz bir şekilde sınırlandırmaktadır. Bunun yanında, seçmenler açısından daha nitelikli ve çeşitli adaylar arasında seçimde bulunabilme imkânı da ellerinden alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adaylık, kamu görevlisi, Anayasa, Seçim Kanunu, görevden ayrılma

ABSTRACT

One of the most important subjects of election law is the notion of candidacy. Some affirmative and negative clauses, called eligibility requirements, are applied to those who want to become a candidate. However, there are someone who do not have any right to be selected because of their jobs and these people cannot be selected until after these departure from the work. The most important group of these are public officers, composed of civil servants, judges, prosecutors, and military

men. In Turkish Law, beginning from 1876 the Kanunu Esasi until recently, an undulate process has been conducted about the candidacy of the public officers with ever-changing provisions that have alternatively worked to their advantage and disadvantage. The 1982 Constitution, in the parallel with the thought to depoliticize society, turned the situation against these public officers. The 1982 Constitution unnecessarily limits the democratic right of public officers to be selected. Besides, from the voters point of the view, their right of selecting the best one among the more qualified and various candidates is being denied.

Keyword: Candidacy, public officer, Constitution, Election Act, retire

GİRİŞ

Seçim hukukunun en önemli kavramlarından biri adaylık kavramıdır. Aday, yapılan bir seçimde seçilmeyi isteyen ve belirli nitelikleri haiz olup, seçmen kitesinin oyuna sunulan kişilere denilmektedir. Seçim hukukunda seçmenler açısından fazlaca şart aranmazken adaylar açısından daha fazla ve nitelikli şartlar aranmaktadır. Seçilebilme yeterliliği adı verilen bu şartlar olumlu ve olumsuz olmak üzere iki grupta toplanmakta ve bu şartları taşımayan kişiler aday olamamaktadır¹. Durum böyle olmakla birlikte uğraştıkları iş ve görevleri sebebiyle seçilme yeterliliğine sahip olup da görevlerinden ayrılmadıkça seçilme imkanı tanınmayan bazı kişiler bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemli grubu, devlet memurları, hakimler, savcılar, ordu mensupları gibi kendilerine genel olarak kamu görevlileri adı verilen kişiler oluşturmaktadır.

Kamu görevlilerine seçimlerde aday olma dolayısıyla da seçilebilme imkanının tanınıp tanınmaması sorunu, bir taraftan anayasalarca vatandaşlara tanınmış olan seçilme hakkının kamu görevlilerine hangi

¹ Adaylığın tanımı ve şartları konusunda bkz., Araslı, Oya, **Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekilliği Adaylığı**, Ankara, 1972, s.41 vd.; Armağan, Servet, **Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi**, İstanbul, 1975, s.88 vd.; Teziç, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, İstanbul, 2007, s.265 vd.

ölçüde tanınacağı, diğer taraftan da seçimlerin güvenliği ve serbestliğinin sağlanması amacı arasında bir dengenin kurulmasını gerektirmektedir.

Kamu görevlilerine veya daha doğru bir ifadeyle kamu görevlilerinin bir kısmına seçimlerde en azından görevlerinden çekilmedikçe aday olma imkanı verilmemesindeki temel düşünce, bunların kamu adına kendilerine verilmiş olan devlet yetki ve imkanlarını seçim sürecinde kendi lehlerine kullanabilme ihtimalleri veya yürüttükleri görevlerin, niteliği gereği siyasi bir kimlik kaldıramamasıdır.

Çalışmamızda ilk yazılı anayasamız olan Kanun-u Esasiden başlayarak kamu görevlilerinin seçimlerde adaylığı konusunda nasıl bir seyir izlendiği ve günümüzdeki durum ele alınacaktır. Burada hemen şunu belirtelim ki, 1982 Anayasasına gelinceye kadar kamuda çalışanların seçimlerde adaylığına yönelik düzenlemelerde genel olarak memur kavramı ön plana çıkmışken, 1982 Anayasasıyla birlikte memurları da içine alan ve daha kapsamlı bir kavram olan kamu görevlileri kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple çalışmamızda geçmiş dönemlerdeki düzenlemeler incelenirken kamu görevlisi kavramından çok memur kavramı kullanılacaktır.

I- 1876 KANUN-U ESASİ DÖNEMİ

1876 Kanun-u Esasisinin 8 ilâ 26'ncı maddelerinde Osmanlı tebaasının temel hak ve özgürlükleri düzenlenmiştir. “Tebaa-i Devlet-i Osmaniye'nin Hukuk-u Umumîyesi” başlıklı bu bölüme baktığımızda seçme ve seçilme hakkının burada öngörülmediğini; ancak, Heyet-i Mebusanın düzenlendiği 65 ila 80. maddeler arasındaki “Heyet-i Mebusan” başlıklı bölümde, Heyet-i Mebusanın azalarının müntehipler tarafından seçileceğinin öngörüldüğünü, bu şekilde seçme seçilme hakkının Kanun-u Esasî tarafından dolaylı olarak tanındığını görmekteyiz².

1876 Kanun-u Esasisinin 67, 68 ve 72 maddelerinde seçilme yeterliliğine ilişkin şartlar sayılmaktadır. Bunlardan 67. maddede memurların durumu düzenlenmiş ve memurlukla Heyet-i Mebusan

² Tanör, Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, 1999, s.146; Gözler, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, Bursa, 2000, s.28.

azalığının aynı kişide birleşmeyeceği öngörülmüştür. Bununla birlikte 67. madde aday olmayı memuriyetten çekilme şartına bağlamamış; seçime girerek Heyet-i Mebusan azalığını kazanan memurlara azalık ile memurluk arasında bir seçimde bulunabilme hakkı tanımıştır. Ancak, Padişah tarafından tayin edilen vekiller bunun dışında tutulmuştur. Maddeye göre, vükeladan seçilenlerin görevlerinden çekilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Memurların seçilmelerine ilişkin bu hükümler dışında, hakimler ile asker ve subayların Heyet-i Mebusan azalığına seçilebilmelerine yönelik herhangi bir özel düzenlemeye rastlanmamaktadır³.

A) 1876 Tarihli Talimat-ı Muvakkate

Ülkemizde ilk milletvekilliği seçimleri 1876 Kanun-u Esasi hükümlerine göre değil, 1876 tarihli Talimat-ı Muvakkate hükümlerine göre yapılmıştır⁴. Kanun-u Esasinin 66. maddesi seçimin nasıl yapılacağını “*kanun-ı mahsus ile tayin olunaca*”ğını belirtmektedir. Ancak kanun yapabilmek için Heyet-i Mebusan üyelerinin seçilmiş olması gerektiğinden Kanun-u Esasi hazırlanırken bir sene süreyle yürürlükte kalacak ve seçimin nasıl yapılacağını gösteren “Talimat-ı Muvakkate⁵” ismini taşıyan bir talimat 28 Ekim 1876 (10 Şevval 1293)’da yürürlüğe konmuştur⁶.

Adından da anlaşılacağı üzere geçici nitelik taşıyan fakat uzunca bir süre uygulanan bu talimat, seçilme yeterliliğine ilişkin şartları Kanun-u

³ Araslı, age, s.91; Armağan, age, s.143-144.

⁴ Arsel, İlhan, *Büyük Millet Meclisinin Teşkili ve Azalarının Seçimi*, AÜHFİM, C.12, S.1-2, Y.1955, s. 100; Araslı, age, s. 91; Armağan, age, s.145. Ülkemizde ilk milletvekilliği seçimleri 1876 Anayasasının kabulüyle gerçekleşmiş olmakla birlikte, bu tarihten önce de mahalli idareler düzeyinde sınırlı da olsa seçimlerin yapıldığı görülmektedir. Bu konuda bkz., Alkan, Mehmet Ö., *Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyona Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri*, *Anayasa Yargısı* 23, Ankara, 2006, s.137 vd.; Savcı, Bahri, *Seçmenlik Şartları Bakımından Seçim Rejimi*, AÜSBFD, C.II, S.3-4, Y.1947, s.217 vd.; Tanör, age, s.109.

⁵ Talimat-ı Muvakkatenin metni için bkz., *Türkiyede ve Yabancı Memleketlerde Seçim Mevzuatı*, (Yazar Yok), Ankara, 1949, s.3 vd.

⁶ Aldıkaçtı, Orhan, *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, İstanbul, 1978, s.61. 1876 Anayasası da 119. maddesindeki “*Meclis-i Umumiye dair olan fi 10 Şevval sene 93 tarihli Talimat-ı Muvakkatenin ceryanı ahkâmı yalnız birinci defa içtima edecek Meclis-i Umuminin müddeti inikadiyesi hitamına kadar olup andan sonra hükmü cari değildir.*” hükmü ile Talimat-ı Muvakkate’ye atıfta bulunmuştur.

Esasiden farklı düzenlemekle birlikte, memurlar açısından Kanun-u Esasiye paralel hükümler taşımaktadır. Talimat 3. maddesiyle, aynen Kanun-u Esaside olduğu gibi Heyet-i Mebusan üyeliğine adaylık için, memuriyetten ayrılmayı bir şart olarak öngörmemiştir. Ancak seçilen memur, Heyet-i Mebusan üyeliği ile memuriyet arasında bir tercihte bulunması gerekmektedir. Heyet-i Mebusan üyeliğini tercih etmesi halinde memuriyetten ayrılması şarttır (m.3).

B) 1908 Tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu

19 Mart 1877 tarihinde toplanarak çalışmalarına başlayan Meclis-i Umumi, 14 Şubat 1878’de II. Abdulhamit tarafından, Rusya ile yapılan “93 Harbi” gerekçe gösterilerek tatil edilmiş ve 23 Temmuz 1908 tarihine kadar bir daha toplantıya çağırılmamıştır. Bu tarihte toplantıya çağırılan Meclis-i Umuminin toplanabilmesi için yeni seçimlerin yapılması gerektiğinden, birinci dönem Meclis-i Umumisinin kısa çalışma döneminde kabul ettiği, fakat Padişah tarafından onaylanmayan “İntihab-ı Mebusan Kanunu⁷” onaylanarak yürürlüğe konulmuştur⁸.

1908 yılından 1942’ye kadar gerçekleşen bütün seçimlerde “İntihab-ı Mebusan Kanunu” uygulanmıştır⁹. Daha sonra birçok değişikliğe uğrayan bu Kanunun ilk şeklinde memurların durumu, Kanun-u Esasi ve Talimat-ı Muvakkateye paralel bir şekilde düzenlenmektedir¹⁰. Aynen bunlarda olduğu gibi, İntihab-ı Mebusan Kanununun 17. maddesinin ilk şeklinde de, Padişah tarafından tayin edilen vekiller hariç, Heyet-i Mebusan üyeliği ile memuriyetin bir kişide birleşmeyeceği, memur olan bir kişinin mebusluğa seçilmesi halinde bu iki görevden birini tercih etmesinin zorunlu olduğu öngörülmüştür. Kanunda memurların seçilmelerine ilişkin bu hükümler dışında, hakimler ve ordu mensuplarına yönelik herhangi bir özel düzenlemeye rastlanmamaktadır.

1876 Kanun-u Esasisi dönemine baktığımızda, gerek Anayasa gerekse bu dönemde uygulanan Talimat-ı Muvakkate ve İntihab-ı

⁷ Kanun metni için bkz., **Türkiyede ve Yabancı Memleketlerde Seçim Mevzuatı**, s.7 vd.

⁸ Aldıkaçtı, age, s.69; Gözler, age, s.37; Armağan, age, s.154.

⁹ Arsel, age, s.100; Alkan, agm, s.142.

¹⁰ Armağan, age, s.156.

Mebusan Kanununda memurların seçimlerde aday olabilmeleri için görevlerinden çekilme şartı getirilmediği görülmektedir. Ancak memurun Heyet-i Mebusan üyeliğine seçilmesi halinde ona mebusluk ile memuriyet arasında tercihte bulunması zorunluluğu getirilmiştir. Ordu mensupları açısından ise diğer memurlardan farklı bir özel düzenleme bulunmamaktadır.

Ordu mensupları dahil memuriyetten çekilme şartının 1876 Kanun-u Esasi döneminde getirilmemiş olması durumunu, o dönemde genel oy ilkesinin henüz kabul edilmemiş dolayısıyla seçimlere katılacak memur sınıfının etkileyebileceği kişilerin az olması, memur sınıfının günümüzle karşılaştırıldığında daha sınırlı olması veya henüz seçim ve buna ilişkin sorunların o dönem itibariyle bu kadar karmaşıklaşmamış olması gibi nedenlere bağlayabiliriz.

II- KURTULUŞ SAVAŞI VE 1921 ANAYASASI DÖNEMİ

A) Kurtuluş Mücadelesi ve Birinci Meclis Seçimleri

Bilindiği üzere 30 Ekim 1919 tarihli Mondros Mütarekesinden sonra Birinci Dünya Savaşının galip devletleri tarafından ülkenin önemli bir kısmı işgal edilmiş; bu işgale karşı Anadolu ve Rumeli’de direnişler başlamıştır¹¹. Mustafa Kemal dağınık ve birbirinden kopuk olan bu direnişleri birleştirmek ve onlara yön verebilmek amacıyla 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkmıştır. Bu tarihten itibaren meydana gelen bir dizi olay sonucunda İstanbul’un işgal edilmesi üzerine Mustafa Kemal Heyet-i Temsiliye adına yayımladığı bir tamimle “*selahiyeti fevkaladeyi haiz bir meclis*”i Ankara’da toplantıya çağırması ve toplantıya çağrılan meclisin oluşum şeklini gösteren bir “İntihabat Tebliği” yayımlamıştır (19 Mart 1920)¹². Tebliğ, Meclise gelecek mebuslar hakkında esas itibariyle İntihab-ı Mebusan Kanununun istediği şartları aramaktadır¹³.

¹¹ Bu dönemdeki anayasal gelişmeler hakkında bkz., Tanör, age, s.225 vd.; Döner, Ayhan, **Atatürk Dönemi Anayasal Gelişmelere Genel Bir Bakış: 1921-1924 Anayasaları**, Erzincan Ü. Hukuk Fakültesi Atatürk’ün 125. Doğum Yılına Armağan, Erzincan, 2007, s.87 vd.

¹² Tebliğ metni için bkz., Atatürk, M. Kemal, **Nutuk (1919-1927)**, (Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1994, s.288.

¹³ Armağan, age, s.161.

Meclis kuruluşundan kısa bir süre sonra 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanununu kabul etmiştir. Kurtuluş savaşının olağanüstü şartları altında kabul edilen 23 maddelik oldukça kısa olan bu anayasada seçilme şartları dolayısıyla kamu görevlilerinin seçimlerdeki adaylığına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

B) 320 Sayılı Kanun

Kurtuluş Savaşının başarı ile tamamlanmasının ardında Birinci Meclis 1 Nisan 1923 tarihinde seçimlerin yenilenmesi kararını almış ve ardından da 3 Nisan 1923 tarihinde konumuzla ilgili 320 sayılı Kanunu kabul etmiştir¹⁴. 320 sayılı Kanunla İntihab-ı Mebusan Kanununda önemli değişiklikler yapılmış; bu arada memurların seçilme yeterliliği ile ilgili de yenilikler getirilmiştir. Kanunda ilk göze çarpan adaylık konusunda silahlı kuvvetler mensuplarıyla diğer memurlar arasında ikili bir ayırımın yapıldığıdır.

320 sayılı Kanunun 3. maddesine göre, öğretmenler hariç, merkezden atanan bütün memurlar, hakimler, savcılar, müftüler ve belediye başkanları, seçimlerin başlamasından iki ay önce görevlerinden istifa etmedikçe, görevlerini yerine getirdikleri seçim çevresinden mebus aday olamazlar. Kanunda, görevli buldukları seçim çevresi dışında mebus aday olacaklar için herhangi bir sınırlama yapılmadığı için, bu kişilerin görevli buldukları seçim çevresi dışındaki seçim çevrelerinde görevlerinden istifa etmeden adaylıklarını koyabilecekleri ve mebus seçilebilecekleri sonucu çıkmaktadır¹⁵.

320 sayılı Kanunun 3. maddesi, ordu, kolordu, fırka kumandanları ile bütün asker alma şube ve kalem başkanları, jandarma alay, tabur ve bölük kumandanlarının hiçbir şekilde görevlerini yerine getirdikleri seçim çevresinden mebus aday olamayacaklarını öngörmektedir. Buradan çıkan sonuca göre, söz konusu silahlı kuvvetler mensuplarının, görevlerinden istifa etseler dahi, görevli buldukları seçim çevresinden mebus aday olmaları mümkün değildir¹⁶.

¹⁴ Kanun metni için bkz., **Türkiyede ve Yabancı Memleketlerde Seçim Mevzuatı**, s.28-29.

¹⁵ Araslı, age, s.93.

¹⁶ Araslı, age, s.93.

III- 1924 ANAYASASI DÖNEMİ

1924 Anayasasının 11, 12 ve 23. maddelerinde milletvekilli seçilme yeterliliğine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Bunlardan 23. madde hükmü “*Meb’usluk ile Hükümet memûriyeti bir zat uhdesinde içtimâ edemez*” şeklindedir. 1876 Anayasasında da bulunan bu hükmün 1924 Anayasası açısından özel bir anlamı vardır. Kurtuluş Savaşının olağanüstü şartları birçok komutanın milletvekilliği sıfatını da üstlenmesi zorunluluğunu doğurmuştu. Fakat savaş sonrası böyle bir zorunluluk ortadan kalktığı için artık asker-sivil memurluk ile milletvekilliği arasında seçim yapma gereği bulunmaktaydı¹⁷. Nitekim bu hükmeye rağmen Anayasaya geçici madde eklenerek ordu mensuplarının görev yaptıkları seçim çevrelerinden görevlerinden ayrılışları dahi milletvekili seçilemeyeceklerine dair yukarıda bahsettiğimiz 320 sayılı Kanuna atıfta bulunulmuş ve bu kişiler hakkında 320 sayılı Kanunun hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Anayasada memurların seçimlerde adaylığına ilişkin bahsettiğimiz hükümler dışında başkaca bir hükmeye rastlanmamaktadır. Gerçi 23. maddenin görüşmeleri sırasında üniversite öğretim üyelerinin istifâ etmeksizin milletvekili olabilmelerine dair bir önerge verilmiş; ancak bu önerge kabul görmemiştir¹⁸. Yukarıda belirtildiği üzere 1942 yılına kadar yapılan milletvekili seçimlerinde İntihab-ı Mebusan Kanunu uygulanmıştır. Dolayısıyla bu tarihe kadar milletvekili seçimine ilişkin genel olarak memurların durumu İntihab-ı Mebusan Kanununa göre belirlenmiştir.

A) 4320 Sayılı Mebus Seçimi Kanunu

1942 yılı seçim hukukumuz açısından önemli bir yıldır. Bu yıl içerisinde, Osmanlı döneminden kalan ve birçok değişiklikler geçiren, ekler yapılan İntihab-ı Mebusan Kanunu ile ek ve tadillerini yürürlükten kaldıran 4320 sayılı ve 14.12.1942 tarihli Mebus Seçimi Kanunu

¹⁷ Tanör, age, s.298.

¹⁸ Madde hakkındaki görüşme ve önergeler için bkz., Gözübüyük, A. Şeref/Sezgin, Zekai, **1924 Anayasası Hakkındaki Meclis Görüşmeleri**, Ankara, 1957, s.171 vd.

çıkartılmıştır¹⁹. Bu şekilde dağınık durumda bulunan seçim mevzuatı derlenerek tek bir kanunda toplanmıştır²⁰.

4320 sayılı Kanununun 11. maddesi memurların adaylığına ilişkin durumu düzenlemektedir. Maddenin memurları ordu mensubu olan ve olmayan şeklinde ikili bir ayrıma tabi tuttuğu görülmektedir²¹. Kanun, ordu mensubu olmayan memurlara ilişkin 320 sayılı Kanunun öngördüğü düzenlemeyi esas alırken, ordu mensupları hakkında 320 sayılı Kanunundan farklı bir düzenleme öngörmüştür.

Kanunun, 320 sayılı Kanununun 3. maddesine paralel 11. maddesine göre, öğretmenler hariç, merkezden atanan bütün memurlar, hakimler, savcılar, müftüler ve belediye başkanları, seçimlerin başlamasından iki ay önce, seçimin yenilenmesi halinde ise, yenilenmenin ilanından itibaren üç gün içinde görevlerinden istifa etmedikçe, görevlerini yerine getirdikleri seçim çevresinden mebus aday olamazlar.

Kanuna göre, kara, deniz, hava ve jandarma sınıflarına mensup subaylarla, askeri memur ve hakimlerden istifa ve emeklilik hakkına sahip olanların, gerek görevli buldukları seçim bölgesinden gerekse bunun dışındaki seçim bölgelerinden mebus aday olabilmeleri için, seçimlerin ilanından itibaren en çok 10 gün, ara seçimlerde ise, seçim gününden önce istifa etmiş veya emekliliklerini talep etmiş bulunmaları gerekmektedir. İstifa veya emekliliği talep hakkını haiz olmayanların ise hiçbir şekilde milletvekili aday olmaları mümkün değildir²².

Dikkat edilecek olursa, ordu mensupları açısından 4320 sayılı Kanun, 320 sayılı Kanundan farklı bir düzenleme öngörmektedir. 320 sayılı Kanun ordu mensuplarının görevli oldukları yerlerden görevlerinden ayrılırlar dahi milletvekili aday olamayacaklarını öngörürken, 4320 sayılı Kanun bunlara seçimlerden belli bir süre önce istifa etmek kaydıyla aday olabilme ve seçilebilme imkanı vermektedir.

¹⁹ Düstur 3. Tertip, C.24, s.105. Kanun metni için ayrıca bkz., **Türkiyede ve Yabancı Memleketlerde Seçim Mevzuatı**, s.35 vd.

²⁰ Armağan, age, s.172.

²¹ Araslı, age, s.95.

²² Araslı, age, s.95-96.

B) 5545 Sayılı Tarihli Milletvekili Seçimi Kanunu

1924 Anayasası döneminde çıkartılan ve 4320 sayılı Kanunla memurların adaylığı konusunda aynı hükümleri içeren 4918 sayılı ve 05.06.1946 tarihli Milletvekilleri Seçimi Kanunu²³ bir kenara bırakacak olursak, bu dönemde çıkartılan en son kanun 5545 sayılı ve 16.02.1950 tarihli Milletvekili Seçimi Kanunudur²⁴. Bu Kanunun seçim hukukumuz açısından getirmiş olduğu en önemli yeniliklerden biri, seçim işlerinin yürütülmesi konusunda ortaya çıkacak itirazları karara bağlamak üzere yetkilendirilen ve üyelerinin Yargıtay ve Danıştaydan seçildiği Yüksek Seçim Kurulunun kurulmuş olmasıdır.

Kanunun 35. maddesi kamu görevlilerinin adaylıklarını düzenlemektedir. Madde kamu görevlileri arasında, öncelikle, seçimlerde mutlak surette adaylığını koyamayacaklar ile diğerleri arasında ayırım yapmakta; daha sonra da, adaylığını koyabilecek memurlar arasında da ordu mensupları ile memurlar ve belediye başkanlarının durumlarını ayrı ayrı düzenlemektedir. Bu düzenlemelere göre, kamu görevlilerinin adaylık durumu şu şekildedir:

A) Kanunda il ve ilçe seçim kurulu başkanı olan hakimlerle, Yüksek Seçim Kurulu başkan ve üyeliklerini kabul eden Yargıtay ve Danıştay üyeleri, seçimde adaylığını mutlak surette koyamayacak olanlar olarak düzenlenmiştir. Bu kişiler ülkenin hiçbir bölgesinde adaylıklarını koyamazlar. Ancak bu kişilere, görevin kabulünden önce görevlerinden istinkaf etmek (görevi kabul etmemek) ve diğer memurların tabi olduğu şartlar altında adaylıklarını koyabilmek hakkı verilmiştir. Fakat görevin kabulünden sonra adaylığı tercih etme hakkı kullanılamamaktadır²⁵.

B) 30.06.1954 tarih ve 6428 sayılı Kanunla değiştirilen 35. maddenin son şekline göre, devlet, vilayet, özel idare ve belediyelerde ve

²³ Kanun metni için bkz., **Türkiyede ve Yabancı Memleketlerde Seçim Mevzuatı**, s.3 vd. 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununda kamu görevlilerinin seçimlerde adaylığına yönelik olarak 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunundan farklı esasa ilişkin herhangi bir yenilik bulunmamakta, sadece kanunun dilinin sadeleştirildiği görülmektedir. Fakat bu Kanunun seçim tarihimiz açısından önemi ilk defa bu Kanunla birlikte ülkemizde tek dereceli seçim getirilmiştir. (Bu konuda bkz., Armağan, age, s.173).

²⁴ Düstur 3. Tertip, C.31, s.847.

²⁵ Arsel, agm, s.110; Araslı, age, s.97.

iktisadi devlet teşekküllerinde memur veya hizmetli olarak çalışanlar ile hakim ve hakim sınıfından sayılanların milletvekili adayı olabilmeleri için, genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, erken seçime karar verilmesi halinde ise, kararın ilanından itibaren 7 gün içerisinde istifa etmiş olmaları gerekmektedir. Maddenin ilk halinde altı aylık süre belediye başkanları dahil kapsam dahilindeki tüm kamu görevlileri açısından iki ay olarak öngörülmüş iken, yapılan bir değişiklikle belediye başkanları diğerlerinden ayrılarak onlar açısından iki aylık süre muhafaza edilmiş, ancak diğer kamu görevlileri açısından altı ay önce istifa etmek şartı getirilerek kamu görevlilerinin seçimlerde aday olması, dolayısıyla seçilme hakları büyük ölçüde zorlaştırılmıştır²⁶.

C) Maddede, ordu mensuplarından subay, askeri memur, askeri hakim ve gedikli subay ve erbaşların yalnızca istifa etmek ve emekliliğini istemek hakkını haiz olanların milletvekili adayı olabilecekleri kabul edilmiş; fakat bunların aday olabilmeleri için 6428 sayılı Kanunla değişik maddenin son şekline göre, genel ve ara seçimlerden altı ay önce, seçimlerin erken yapılması halinde de, seçim kararının verilmesinden itibaren yedi gün içinde görevlerinden ayrılma talebinde bulunmaları şart koşulmuştur. Maddenin ilk halinde iki ay olan süre, altı aya çıkartılmak suretiyle, aynen diğer memurlarda olduğu gibi ordu mensuplarının da milletvekili seçilme hakları zorlaştırılmıştır²⁷. Ayrıca, diğer kamu görevlilerinden farklı olarak, milletvekili adayı olmak üzere ayrılma istekleri kabul edilen ordu mensuplarının milletvekili seçilememeleri halinde yeniden göreve dönebilme imkanları da kabul edilmemiştir²⁸.

C) Mahalli İdareler Seçimindeki Durum

Kamu görevlilerinin milletvekilliği adaylığına ilişkin yukarıda incelenen kanunlardaki hükümlerden başka seçimlerde adaylığına ilişkin 18.03.1924 tarih 442 sayılı Köy Kanunu²⁹ ve 03.04.1930 tarih 1580 sayılı Belediye Kanununda³⁰ da hükümler bulunmaktadır.

²⁶ Araslı, age, s.98-99; Arsel, agm, s.110.

²⁷ Araslı, age, s.97-98.

²⁸ Arsel, agm, s.112.

²⁹ RG, 07.04.1924, S.68.

³⁰ RG, 14.04.1930, S.1471.

Bu konuda ilk olarak 442 sayılı Köy Kanununun 25 ve 33. maddelerindeki düzenlemeler göze çarpmaktadır. Kanununun 25. maddesinde, hükümet, vilayet ve köyün aylıklı memuru olanlar ile milletvekilleri, il genel meclisi, il ve kaza idare meclisi ve nahiye meclisi üyelerinin köy muhtarlığı ve ihtiyar meclisi üyeliğine aday olamayacakları düzenlenmiştir.

442 sayılı Köy Kanununun 33. maddenin konumuza ilişkin hükümleri ise şu şekildedir. “a) Köy muhtarlığına ve ihtiyar meclisi üyeliğine seçildikten sonra: ...Devletin, katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin, köylerin, İktisadi Devlet Teşekküllerinin veya bunlara bağlı daire ve müesseselerle ortaklarının ve imtiyazlı şirketlerin memur ve müstahdemi olanlar, ...milletvekili, il genel meclisi üyesi, belediye meclisi üyesi, belediye başkanı olanlar,... muhtar ve ihtiyar meclisi üyeliğinden, il veya ilçe idare kurulunca çıkarılırlar.”

Hükümlerden de anlaşılacağı üzere Köy Kanunu belirli kamu görevleri ile köy muhtarlığı ve ihtiyar meclisi üyeliğinin bağdaşmayacağını kabul etmektedir. Kanunda köy muhtarı ve ihtiyar meclisi üyesi iken bu görevlere gelen kişilerin muhtarlık ve ihtiyar meclisi üyeliklerinden çıkarılacakları öngörülmekle birlikte, bu görevlerde bulunan kişilerin nasıl aday olacakları, aday olurken istifalarının gerekip gerekmeyeceğine yönelik bir hüküm bulunmamaktadır.

Benzer yönde diğer bir hüküm, 2005 yılına kadar birçok değişiklikle yürürlükte kalan 1580 sayılı Belediye Kanununda bulunmaktadır. 1580 sayılı Belediye Kanununun 24, 25 ve 26. maddeleri seçilme ehliyetine ilişkindir. Kanun kamu görevlilerini üç ayrı grupta ele alarak düzenlemiştir. Kanunun 25. maddesi, devlet memurları ile belediye memur ve müstahdemlerinin görevli buldukları yerlerde belediye meclis üyeliğine seçilemeyeceklerini, dolayısıyla, adaylıklarını koyamayacaklarını öngörmektedir. Kanunun 24. maddesinde ise, güvenlik güçlerinin durumu ele alınmıştır. Maddenin yedinci fıkrasında, silah altında bulunan askerler, jandarmalar, zabıtlar, askeri memurlar ve polislerin belediye meclislerine üye aday olamayacakları düzenlenmektedir.

24 ve 25. maddedeki kamu görevlilerinin belediye meclis üyeliğine seçilemeyecekleri düzenlenmekle birlikte, bunların aday olmayı istemeleri halinde ne yapmaları gerektiği konusunda herhangi bir hüküm öngörülmemiştir. Her ne kadar Kanuna 07.07.1950 tarih 5669 sayılı Kanunla ilave edilen ek 2. madde ile belirli konularda Kanunda seçime ilişkin boşluklar olması halinde Milletvekili Seçimi Kanununun ilgili maddelerinin uygulanacağı belirtilmiş ise de, atıf yapılan konular arasında seçimlerde aday olabilmek için memurların istifasına ilişkin hükümler bulunmamaktadır. Nitekim bu dönemde Yüksek Seçim Kurulu da aynı yönde içtihat geliştirmiştir³¹.

Nihayet Kanun 26. maddesiyle de milletvekilliği, daimi vilayet azalığı ile belediye meclisi üyeliğinin aynı kişinin uhdesinde birleşmeyeceği hükmünü getirmekte, ancak bu nitelikteki kişilere bir tercih hakkı sunmaktadır. Buna göre, milletvekili veya daimi vilayet azası olan bir kişinin, belediye meclis üyeliğine, belediye meclis üyesi olan kişinin de, milletvekilliği veya daimi vilayet azalığına seçilmesi halinde, seçim sonuçlarının kendilerine tebliğ edilmesinden itibaren üç gün içerisinde bu görevlerden biri hakkında tercih haklarını kullanmaları gerekmekte; aksi halde her iki durumda da belediye meclis üyeliğinden istifa etmiş sayılmaktadırlar. Görüleceği üzere, milletvekilleri ve daimi vilayet üyelerinin belediye meclisi üyesi adayı olabilmeleri veya bunların milletvekili ve daimi vilayet üyesi adayı olabilmeleri için görevlerinden çekilmelerine gerek bulunmamaktadır.

IV- 1961 ANAYASASI DÖNEMİ

1961 Anayasasında Türkiye Büyük Millet Meclisi Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinden oluşan iki meclisli bir parlamento olarak öngörüldüğünden, seçilme yeterliliğine ilişkin hükümler de Millet

³¹ YSK'ye göre, "Belediye kanunu, belediye reislerinin adaylıklarını koyabilmeleri için önceden istifa mecburiyetini koymadığına ve 5669 sayılı kanunda da bunun hilafına bir hüküm bulunmadığına göre, 5545 sayılı seçim kanununun 35 inci maddesindeki istifa etmek mecburiyeti belediye başkanları için yalnız mebus seçimlerinde mevzu bahistir. Ve bunun kıyas yoluyla belediye seçimlerine teşmiline imkan yoktur." YSK, Karar No: 120, KT.16.10.1950, Erdoğan, Fuat, **Türk Seçim Mevzuatı ve Tatbikatı**, Ankara, 1960, s.15.

Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu üyeleri açısından iki ayrı şekilde düzenlenmiştir³².

1961 Anayasasının 68. ve 72. maddeleri, kamu görevlilerinin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu üyeliklerine adaylığına ilişkindir. Esas itibarıyla 68. madde milletvekilliğine seçilebilmenin şartlarını düzenlemiş olmakla birlikte, 72. maddede “*milletvekili seçilmeye engel bir durumu olmayan her Türk, Cumhuriyet Senatosuna seçilebilir*” denilmek suretiyle özellikle kamu görevlilerinin milletvekili adayı olabilmeleri için gerekli olan şartların Cumhuriyet Senatosu adayı olmaları için de geçerli olacağı öngörülmüştür.

68. madde kamu görevlilerini iki grupta ele almıştır. Maddenin 3. fıkrasında genel olarak memurların durumu düzenlenmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine aday olmanın memurluktan çekilme şartına bağlanamayacağı kabul edilmiştir. Bundan başka memurlar için seçim güvenliği bakımından hangi şartların aranması gerektiğinin kanunla düzenleneceği hükmüne yer verilmiştir. 3. fıkranın metni şu şekildedir: “*Aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir.*”

Maddenin gerekçesinde aday olmanın memurluktan çekilme şartına bağlanamayacağı şu şekilde açıklanmıştır³³: “*Memurların aday olmalarını yok eden hükümleri önlemek ve parlamento hayatımızda Devlet hizmetlerinde edinilen tecrübelerin yer alabilmesini sağlamak için, bunların memurluktan mutlak olarak istifa mecburiyeti Anayasa ile önlenmiştir. Ancak muayyen memuriyet vazifeleri, seçmenler üzerinde müessir olabileceğinden kanunla bu haller için hükümler konulması caiz görülmüştür.*”

Maddenin son fıkrasında ikinci grubu oluşturan hakimler ile silahlı kuvvetler mensuplarının durumu ele alınmıştır. Buna göre “*Hakimler ile*

³² Araslı, age, s.99.

³³ Gerekçe için bkz., Öztürk, Kazım, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, C. II**, Ankara, 1966, s.2362.

subay, askeri memur ve astsubaylar, mesleklerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve seçilemezler”³⁴.

1961 Anayasasının memurların seçimlerde adaylığına ilişkin bakış açısı, 1924 Anayasası ve o dönemde yürürlüğe konulan seçim kanunlarının memurların seçimlerde adaylığına bakış açısından oldukça farklıdır. Yukarıda incelendiği üzere, 1924 Anayasası döneminde memurların seçimlere katılıp aday olması konusunda zorlaştırıcı düzenlemeler mevcut iken, 1961 Anayasasıyla bunun aksine memurların siyasi faaliyetlerinin önünün açılması, bu şekilde de, devlet hayatında edindikleri tecrübelerin parlamentoya yansımalarının yararları göz önünde bulundurulmuştur.

A) 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu

306 sayılı ve 25.05.1961 tarihli Milletvekili Seçimi Kanunu³⁵ seçilme yeterliliğine ilişkin şartları; 9, 10, 16, 17 ve 18. maddelerinde düzenlemiştir. Konumuzla ilgili maddeler 16, 17 ve 18. maddelerdir. Maddelerde kamu görevlileri, 1924 Anayasası dönemindeki 5545 sayılı Kanuna benzer bir şekilde üçlü bir tasnife tabi tutularak ele alınmıştır:

A) Kanunun 16. maddesine göre, Yüksek Seçim Kurulu başkan ve üyeleri, il seçim kurulu başkan ve üyeleri ile ilçe seçim kurulu başkanları ülkenin hiçbir seçim çevresinde aday olamaz ve seçilemezler. Ancak bu kişilerin adaylıklarını koymak istemeleri halinde, görevlerinden çekilme hakları bulunmaktadır. Fakat aynen 5545 sayılı Kanunda olduğu gibi, 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda da bu kişilerin görev kabul etmelerinden sonra çekilme hakkını kullanamayacakları kabul edilmiştir.

B) Kanunun 17. maddesinde genel olarak memurların adaylıklarını koyabilmeleri için gerekli şartlar düzenlenmiştir. Madde, memurların görev yaptıkları seçim çevresinden aday olabilmeleri ile diğer seçim çevrelerinden aday olabilmelerinin şartlarını birbirinden ayırmıştır. Memurların görevli buldukları seçim çevrelerinden aday olabilmeleri istifa etmek şartına bağlanırken, diğer seçim çevrelerinden adaylık için böyle bir şart aranmamıştır. Buradaki temel düşünce, memurların görevli

³⁴ Araslı'ya göre, buradaki çekilme ifadesi çekilme konusundaki başvuruyu değil, çekilme işleminin tamamlanmasını ifade etmektedir (Araslı, age, s.101).

³⁵ RG, 30.05.1961, S.10815.

buldukları seçim çevrelerinde istifa etmeksizin adaylık imkanının verilmesi halinde memuriyet yetki ve sıfatlarını seçimlerde lehlerine kullanabilme ihtimalini ortadan kaldırmaktır.

17. maddeye göre, devlet, katma bütçeli idareler, il özel idareleri, belediyelerle, bunlara bağlı kuruluşlar, iktisadi devlet teşekkülleri ve bunların kurdukları kuruluşlar, ortaklıklar ile kamu tüzel kişiliklerinde memur ve hizmetli olarak çalışanlar ve belediye başkanları, aday olmak için istifa etmek zorunda değildir. Ancak bunların görevli buldukları seçim çevresinden aday olabilmeleri için, genel veya ara seçimlerin başlangıcından 2 ay önce, seçimin yenilenmesine karar verilmesi durumunda da, yenileme kararının ilanından başlayarak 7 gün içerisinde istifa etmeleri zorunludur.

Görüldüğü üzere 17. madde ilke olarak, seçimlerde aday olmak isteyen kamu görevlileri açısından görevlerinden istifa etmek şartını aramamaktadır. İlke bu olmakla birlikte, kamu görevlilerinin görev yaptıkları yerlerde aday olmaları halinde istifa şartı getirilmek suretiyle, seçim güvenliği bakımından, devlet imkanlarını ve sıfatlarını seçimlerde kendi lehlerine kullanmaları önlenerek, seçimlerin güvenliği ve adaylar arasındaki yarışın adilliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Hakimlerin adaylığı konusunda ise, 17. maddede seçim çevresi ayırımı yapılmaksızın mesleklerinden her halükarda çekilme şartı kabul edilmiştir. Savcılar konusunda, gerek 1961 Anayasası gerekse 306 sayılı Kanununda özel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Özel bir düzenlemeye yer verilmemiş olmasından savcılarının diğer memurlarla adaylık bakımından aynı statüye tabi olacağı sonucuna varmak mümkün ise de, Yüksek Seçim Kurulu aksi yönde bir karar vermiştir. YSK'nin 135 nolu ve 23.08.1961 tarihli konuya ilişkin kararı şu şekildedir³⁶: *“Hakimler Kanununun hakim ve savcılar hakkındaki hükümleri, Cumhuriyet savcılarının Anayasanın yargı bölümü içine alınmış bulunması ve hakimlerin adaylık ve seçilebilme şartlarını gösteren*

³⁶ YSK Karar No: 135 Kt. 23.08.1961. Kararda YSK her ne kadar cumhuriyet savcılarının hakimlerden farklı bir statüye tabi tutulmasının “kanun koyucunun maksadına aykırı” olacağı gerekçesine dayanmış olsa da, Anayasanın ilgili hükmünün ortaya çıkışındaki sürece baktığımızda, oradan özellikle ve sadece hakimlerin kastedildiği sonucu çıkmaktadır. Maddenin oluşum sürecindeki tartışmalar için bkz., Öztürk, age, s.2361 vd.

hükümün kanuna konuluş sebepleri göz önünde tutulduğu takdirde Cumhuriyet savcılarının da bu hükümün şümulü içinde bulunduğunun kabulü gerekir. Sadece kanun metnindeki ifadeye bakılarak C.savcılarının bu hükümün dışında bırakılmış olduğu yollu düşünce kanunların gayesine ve ruhuna göre yorumlanması prensibine ve kanun koyucunun maksadına aykırı bulunduğundan böyle bir düşüncenin benimsenmesi hukuken mümkün değildir.”

C) Silahlı kuvvetler mensuplarının durumuna gelince, konu 306 sayılı Kanununun 18. maddesinde düzenlenmiştir. Silahlı kuvvetler mensupları açısından da, memurlarda olduğu gibi görevli oldukları veya emirleri altındaki askeri birlik ve kuruluşların bulunduğu seçim çevreleri ile diğerleri arasında adaylık konusunda ayırım yapılmıştır. Fakat diğer memurlardan farklı olarak görevli oldukları seçim çevreleri dışında da aday olmaları halinde görevlerinden ayrılma şartı getirilmiştir; sadece iki seçim çevresi arasında adaylık öncesi görevden ayrılma sürelerinde farklılık oluşturulmuştur. Ayrıca önceki seçim kanunlarında olduğu gibi, ancak ordudan ayrılmak hakkını kazanmış olanların seçimlerde aday olabilecekleri düzenlenmiştir.

Maddeye göre, her sınıftan muvazzaf subaylarla, askeri memur, askeri hakim ve astsubaylardan, ordudan ayrılmak hakkını kazanmış olanların görevli oldukları veya emirleri altındaki askeri birlik ve kuruluşların bulunduğu seçim çevrelerinden adaylıklarını koyabilmeleri için; genel ve ara seçimlerin başlangıcından 2 ay önce, seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise, yenileme kararının ilanından itibaren 7 gün içerisinde, görevlerinden ayrılma isteminde bulunmuş olmaları gerekmektedir.

Bu gibi kişilerin, görevli oldukları seçim çevresi dışındaki seçim çevrelerinden adaylıklarını koyabilmeleri ise, oy verme gününden en az 40 gün önce ayrılma isteminde bulunmaları şartına bağlanmıştır. Bu maddede, 14.07.1965 tarih ve 656 sayılı Kanunla yapılan değişiklikte, bu 40 günlük süre, 60 güne çıkarılmıştır³⁷.

³⁷ Araslı, age, s.103.

B) 304 Sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu

24.05.1961 tarih ve 304 sayılı Kanun³⁸, kamu görevlilerinin Cumhuriyet Senatosu üyeliğine adaylıkları konusunda özel bir düzenlemeye yer vermeyerek 9. maddesiyle bu konuda 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa atıfta bulunmuştur. Bu durumda hakimler, silahlı kuvvetler mensupları, seçim kurulları başkan ve üyeleri ile memurların Cumhuriyet Senatosu üyeliğine adaylık şartları açısından 306 sayılı Kanunun 16, 17, ve 18. maddelerdeki esasların geçerliliği kabul edilmiştir.

C) Mahalli İdareler Seçimindeki Durum

1961 Anayasası döneminde kamu görevlilerinin mahalli seçimlerde adaylığına ilişkin olarak, esas itibariyle, yukarıda değindiğimiz Köy ve Belediye Kanunlarının ilgili hükümleri ile yapılan atıflara³⁹ paralel olarak, 306 sayılı Kanunun 16, 17, ve 18. maddeleri ve 1982 Anayasası döneminde de yürürlüğünü sürdüren aşağıda ele alacağımız 298 sayılı Kanunun ilgili hükümleri uygulanmıştır. Bu sebeple, burada mahalli idareler seçimlerinde kamu görevlilerinin adaylığı konusunun ayrıntılarına girilmeyecektir⁴⁰.

V- 1982 ANAYASASI DÖNEMİ

Bilindiği üzere 1982 Anayasasının özelliklerinden biri toplumda belli ölçüde depolitizasyonu, diğer bir ifadeyle siyasetten uzaklaşmayı sağlamayı amaçlamış olmasıdır. Anayasanın bu eğilimi çeşitli hükümlerine yansımıştır⁴¹. Tabii ki toplumda belli ölçüde depolitizasyonu amaç edinen bir anayasanın kamu görevlileri açısından da aynı amacı

³⁸ RG, 30.05.1961, S.10815.

³⁹ 19.07.1963 tarih ve 307 sayılı Kanunun Ek 5. maddesiyle belediye seçimlerinde 306 sayılı Kanunun adaylığa ilişkin hükümlerinin uygulanması hususunda atıfta bulunulmuş; Ek 5. maddenin Anayasaya aykırılığı ileri sürülerek konu Anayasa Mahkemesinin önüne getirilmiştir. Anayasa Mahkemesi oy çokluğuyla maddenin Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir (AYM, E.1963/339, K.1964/61, KT.15.09.1964, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1964/K1964-61.htm>, ET.02.02.2009).

⁴⁰ Bu konuda bkz., Artukmaç, Sadık, **Mahalli Seçim Hukuku**, Ankara, 1963.

⁴¹ Özbudun, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, 2008, s.69; Kuzu, Burhan, **1982 Anayasasının Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler**, İstanbul, 1990, s.37; Gözler, age, s.102.

gözetmemesi düşünülemez. İşte bu amaçla da, 1982 Anayasasında, kamu görevlilerinin siyasi partilere üyeliği (m.68) ve bunların seçimlerde aday olmaları konusunda (m.76) önceki anayasalarımızla mukayese edildiğinde kapsamlı bir yasaklama rejimi benimsendiği görülmektedir.

Nitekim, milletvekili seçilme yeterliliğini ve bu arada da kamu görevlilerinin milletvekili seçimlerinde adaylık şartlarının düzenlendiği 76. maddede de bunun yansımalarını görmemiz mümkündür. Maddeye göre, “*Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.*”

Madde oldukça kapsamlı bir liste ihtiva etmektedir. Buna göre şu kişiler görevlerinden çekilmedikçe milletvekili adayı olamamaktadır:

- 1) Hâkimler ve savcılar,
- 2) Yüksek yargı organları mensupları,
- 3) Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları,
- 4) Yükseköğretim Kurulu üyeleri,
- 5) Kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri,
- 6) Yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri,
- 7) Silahlı Kuvvetler mensupları,

Dikkat edilecek olursa, seçimlerde milletvekili adayı olamayacakların listesi, önceki anayasalarımızla mukayese edildiğinde oldukça kabarıktır. Aslında 1982 Anayasasının hazırlık aşamasında, Danışma Meclisi metninde, kamu hizmetinde görev alanların milletvekili adayı olabilmeleri şartlarının nasıl düzenleneceği kanuna bırakılmış, sadece hakimler ve silahlı kuvvetler mensuplarının görevlerinden çekilmedikçe aday olamayacakları belirtilmişti⁴². Ancak Milli Güvenlik

⁴² MGK Tutanak Dergisi, 118. Birleşim, C.7, s.130-131.

Konseyi tarafından madde değiştirilmiş, kamu görevlileri bakımından daha kapsamlı bir düzenleme getirilerek sadece hakimler ile silahlı kuvvetler mensupları değil, maddede sayılan bütün kamu görevlilerinin görevlerinden çekilmedikçe aday olamayacakları ve milletvekili olamayacakları öngörülmüştür⁴³.

Yukarıda belirtildiği üzere, 1961 Anayasasının 68. maddesinde “*aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz*” hükmü yer almakta ve seçim güvenliği bakımından hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabileceklerinin kanunla düzenleneceği öngörülmekte idi. Bu düzenlemeye paralel olarak çıkartılan 306 sayılı Kanunla da memurların ancak kendi görevli buldukları yerlerden aday olmaları halinde istifa etmeleri gerektiği belirtilmekteydi. 1982 Anayasası bu çözümü depolitizasyon mantığına paralel olarak benimsememiş; bununla da kalmayarak milletvekili adayı olabilmek için görevinden ayrılma zorunluluğu olanları içeren kapsamlı bir kamu görevlisi listesini kabul etmiştir. Maddede, hakimler, savcılar, silahlı kuvvetler mensupları gibi ismen sayılan görevlerde çalışanların yanında, *memurlar ve yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlilerinden* de bahsedilmektedir. Anayasanın 128. maddesinde de kamu görevlileri, *memurlar ve diğer kamu görevlileri* olarak ikiye ayrılmakta fakat diğer kamu görevlilerinin kimler olduğu belirtilmemektedir. Kamu görevlilerinin kimler olduğu 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4. maddesinde sayılmaktadır. Buna göre kamu görevlileri; memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Bu durumda, 76. madde kapsamında aday olmak istemeleri

⁴³ Kuzu, age, s.47-48. Maddenin Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun pek de doyurucu olmayan gerekçesi şu şekildedir: “...*Danışma Meclisince kabul edilen maddenin son iki fıkrası birleştirilip kamu görevlileri bakımından daha kapsamlı bir düzenleme yapılmak suretiyle yalnız hakimlerle silahlı kuvvetler mensupları değil yeni düzenlemede gösterilen tüm kamu görevlilerinin görevlerinden çekilmedikçe aday olamayacakları ve milletvekili seçilemeyecekleri hükmü getirilmiştir.*” Konu MGK’nın Anayasa Tasarısı üzerinde yaptığı görüşmelerde de tartışılmamıştır. Bu yüzden kapsamın hangi sebeplerle genişletildiği anlaşılamamaktadır. Muhtemelen 1982 Anayasasının depolitizasyon mantığının bir ürünüdür. Gerekçe ve madde üzerindeki görüşmeler için bkz. **MGK Tutanak Dergisi**, 118. Birleşim C.7, s.360-362.

halinde görevlerinden çekilmesi gereken grupları *memurlar, sözleşmeli personel ve geçici personel* olarak sayabiliriz⁴⁴.

Kanaatimizce, adaylık için görevden çekilmesi gerekli kamu çalışanlarının kapsamının bu kadar geniş tutulması yerinde değildir⁴⁵. Zira devlet adına yetki kullanan belirli kamu görevlilerinin görevlerinden çekilmedikçe aday olamamasının altında yatan mantık, bu gibi kimselerin görevlerinden kaynaklanan yetki ve imkanlarını kullanarak seçim sürecini kendi lehlerine etkilemelerinin önüne geçmek ve hakimler ve silahlı kuvvetler mensupları gibi bazı kamu görevlilerinin mesleki niteliklerinden kaynaklanan sebeplerle siyasi kimliklerinin ön plana çıkmasının sakıncalarını ortadan kaldırmaktır. Halbuki 76. maddede belirtilen tüm kamu görevlilerinin böyle bir imkan ve sakıncaları bulunmamaktadır.

Ayrıca doktrinde bazı yazarlar tarafından haklı olarak belirtildiği üzere, bu durum Anayasanın eşitlik ilkesine de aykırıdır. Çünkü kamu görevlisi olmayan adaylar işlerini bırakmaksızın aday olabilmekte, bu şekilde de maddi kayba uğramamaktadır. Halbuki aday olan kamu görevlileri adaylıkları süresince maddi kayba uğradıkları gibi, seçilememeleri halinde de görevlerine dönme konusunda ciddi sıkıntılar çekmektedir⁴⁶. Kaldı ki, bu düzenleme, kamu görevlileri arasında da ciddi bir eşitsizliğe yol açmaktadır. Zira bilindiği üzere kamu personel rejimimizin karmaşıklığı ve çarpıklığı nedeniyle birçok kamu kurum ve kuruluşunda aynı işi yapan görevlilerden biri memur statüsünde görev yaparken, bir başkası işçi statüsüyle aynı görevi yerine getirmektedir. Bu durumda aynı işi yapmakla birlikte işçiler ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri arasında eşitliğe aykırı bir sonuç çıkmaktadır.

⁴⁴ Kamu görevlisi kavramı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz., Gözler, İdare Hukuku, s.553 vd.

⁴⁵ Aynı yönde bkz., Sabuncu, Yavuz, **Seçim Sistemi/Adalet ve İstikrar**, Türkiye Barolar Birliği Anayasa Hukuku Kurultayı, 9-13 Ocak 2001, Ankara 2001, s.525.

⁴⁶ Atar, Yavuz, *Seçim Hukukunun Güncel Sorunları*, **Anayasa Yargısı** 23, Ankara, 2006, s.226; Bilir, Faruk, **Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi**, Ankara, 2001, s.64.

Şunu da belirtmek gerekir ki, Anayasanın siyasi partilere üye olma yasağı getirilen kişileri sayan 68. maddesi ile 76. maddesini bir arada değerlendirdiğimizde, kamu kesiminde görev yapan neredeyse bütün grupların fiilen siyasete katılmalarına imkan verilmediği görülmektedir. Bu da, uzun yıllar kamu görevlerinde çalışarak bilgi ve birikim sahibi olan kamu görevlilerinin bu bilgi ve birikimlerini seçimlerde aday olmak suretiyle seçimle iş başına gelinen görevlerde kullanamamaları ve seçmenin daha çok ve nitelikli adaylar arasında seçimde bulunabilme imkanından mahrum bırakılması gibi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.

Anayasada yerel yönetimlere yönelik seçimlerde kamu görevlilerinin adaylığına ilişkin herhangi bir hükme rastlanmamaktadır. Yerel yönetimlerin kuruluşunun düzenlendiği 127. maddede sadece bunların seçimle kurulacağı belirtilmekle yetinilmiş, buralara seçilecek kişilerin seçilme yeterliliği konusunda herhangi bir düzenleme öngörülmemiş, bu konuda milletvekili seçilme yeterliliğine de atıfta bulunulmamıştır. Bu durumda, seçilme yeterliliğine ve dolayısıyla kamu görevlilerinin seçimlerde adaylığına ilişkin şartların kanunla belirleneceği açıktır.

A) 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu seçilme yeterliliğine ilişkin şartları 10, 11, 17 ve 18. maddelerinde düzenlemiştir. Konumuzla ilgili maddeler 17 ve 18. maddelerdir. 17. maddede seçim kurullarında görevli hakimlerin seçimlerde adaylığı düzenlenirken, 18. maddede de uzun bir liste halinde diğer kamu görevlilerinin durumu ele alınmıştır.

1) Seçim Kurullarında Görevli Hakimlerin Adaylığı

Kanunun 17. maddesinde seçim kurullarında görevli hakimlerin durumu hakkında önceki dönem kanunlarından farklı bir düzenleme öngörülmemiştir. Madde düzenlemesi şu şekildedir: “*Yüksek Seçim Kurulu ve il seçim kurulu başkan ve üyeleri ile ilçe seçim kurulu başkanları, bu görevlerinden ancak adaylıklarını koymaları halinde çekilebilirler. Adaylığı tercih edenler, bu tercih haklarını genel ve ara seçimlerin başlangıcından bir ay önce, seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde yenileme kararının ilanından başlayarak yedi gün içinde kullanabilirler. Adaylığı tercih edenler, 18 ve 19. maddelerde, memurlar hakkında konulan kayıtlara tabi olurlar.*”

2) Diğer Kamu Görevlileri, Siyasi Parti Yöneticileri ve Türk Silahlı Kuvvetleri Mensuplarının Adaylığı

18. maddede seçim kurullarında görev alacak hakimlerin dışındaki kamu görevlilerinin kimler olduğu ve bunların hangi şartlarla seçimlerde aday olabilecekleri düzenlenmektedir. İlk haliyle bile görevlerinden ayrılmadıkça milletvekili adayı olamayacakların uzun bir listesini ihtiva eden madde, daha sonra 1995 yılında 4125 sayılı Kanunla⁴⁷ değiştirilerek listenin kapsamı daha da genişletilmiştir. Kenar başlığı “*Kamu Görevlileri, Siyasi Parti Yöneticileri ve Türk Silahlı Kuvvetleri Mensuplarının Adaylığı*” olan madde şu şekildedir: “*Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu, Radyo Televizyon Üst Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri aday olmak isteyen belediye başkanları ve subaylar ile astsubaylar, aday olmak isteyen siyasi partilerin il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri, genel ve ara seçimlerin başlangıcından bir ay önce seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde yenileme kararının ilanından başlayarak yedi gün içinde görevlerinden ayrılma isteğinde bulunmadıkça adaylıklarını koyamazlar ve aday gösterilemezler.*”

Maddede sayılan ve görevlerinden ayrılmadıkça aday olamayacak olanların bir listesini yapacak olursak oldukça uzun bir listenin ortaya çıktığı görülecektir. Buna göre aşağıdaki kişiler genel ve ara seçimlerin başlangıcından bir ay önce, seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde yenileme kararının ilanından başlayarak yedi gün içinde görevlerinden ayrılma isteğinde bulunmadıkça milletvekilliğine adaylıklarını koyamazlar ve aday gösterilemezler:

- 1) Hakimler ve savcılar,
- 2) Yüksek yargı organları mensupları,
- 3) Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları,
- 4) Yükseköğretim Kurulu üyeleri,

⁴⁷ RG, 28.10.1995, S.22447 Mükerrer.

- 5) Radyo Televizyon Üst Kurulu üyeleri,
- 6) Kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri,
- 7) Yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri,
- 8) Belediye başkanları,
- 9) Subaylar ile astsubaylar,
- 10) Siyasi partilerin il yönetim kurulu başkan ve üyeleri
- 11) Siyasi partilerin ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri
- 12) Belediye meclisi üyeleri,
- 13) İl genel meclisi üyeleri.

Yukarıda belirtildiği üzere, ilk haliyle bile görevlerinden ayrılmadıkça milletvekili adayı olamayacakların uzun bir listesini ihtiva eden madde, daha sonra 1995 yılında değiştirilerek; *Radyo Televizyon Üst Kurulu üyeleri, siyasi partilerin il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri, belediye başkanları ile belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri* maddenin kapsamına dahil edilmiştir.

Bunlardan RTÜK üyelerinin görevlerinin niteliği gereği madde kapsamına alınmasını anlamak mümkün iken, özellikle bir siyasi partinin il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyelerinin aday olabilmek için görevlerinden çekilme zorunda bırakılmasını anlamak mümkün değildir. Birincisi, bu gibi kişiler devlet adına bir yetki kullanmamakta, dolayısıyla, devlet gücünü ve imkanlarını seçimlerde kendi lehlerine kullanmamaktadır. İkincisi, bu gibi kimseler zaten bir siyasi partinin desteğiyle aday olmakta; yine aday oldukları seçim çevresinden istifa etmek zorunda bırakıldıkları siyasi partinin il ve ilçe örgütünün çalışmalarıyla milletvekili seçilmeye çalışmaktadırlar. O halde, devlet adına yetki kullanmayan, dolayısıyla devletin gücünü ve imkanlarını seçimlerde kendi lehlerine kullanamayan ve istifa etmek zorunda oldukları il ve ilçe örgütünün faaliyetleriyle seçilmek durumunda olan bu kimseler neden istifa etmek zorunda bırakılmaktadır bunun mantığı anlaşılammaktadır. Halbuki maddenin genel olarak düzenleniş amacı, devlet yetki ve imkanlarını adayların lehlerine kullanmalarının önüne

geçmek ve belirli mesleklerin tarafsızlık görüntüsünü yıpratmamak gibi görünmektedir⁴⁸. Bahse konu kişilerin ise bu amaçlarla hiçbir bağı bulunmamaktadır.

B) 2972 Sayılı Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun

2972 sayılı Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun (Mahalli İdareler Seçimi Kanunu) seçilme yeterliliğine ilişkin şartları 9, 17 ve 31. maddelerinde düzenlemiştir. Maddelere bakıldığında mahalli idareler seçiminde aday olmak isteyen kamu görevlilerinin görevlerinden çekilmek zorunda olup olmadığına ilişkin bir hükme rastlanmamakla birlikte Kanunun 36. maddesinde “*Bu Kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun ve... ek ve değişikliklerinin bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır*” demek suretiyle Milletvekili Seçimi Kanununa atıfta bulunulmuştur.

Kanunun 9. maddesiyle, seçilme yeterliliğine ilişkin genel şartlar konusunda Milletvekili Seçimi Kanununa atıfta bulunulmakta, 17. maddesiyle de, seçimlerde aday olmak için görevlerinden istifa etmeleri gerekmeyen bazı kamu görevlileri sayılmaktadır. Buna göre, milletvekilleri, belediye başkanları, il genel meclesi ve belediye meclisi üyeleri ile muhtarlar yerel yönetimler seçimlerinde adaylıklarını koyabilmek veya aday gösterilebilmek için görevlerinden istifa etmek zorunda değildir.

⁴⁸ Burada “*gibi görünmektedir*” ifadesini bilinçli olarak kullanmaktayız. Çünkü düzenlemenin konuluş mantığı maddeyi değiştiren 4125 sayılı Kanunun gerekçesinden de anlaşılabilir. Bahse konu Kanunla, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, Siyasi Partiler Kanunu ile Milletvekili Seçimi Kanununda çeşitli değişiklikler yapılırken bu arada konumuzla ilgili Milletvekili Seçimi Kanununun 18. maddesine yukarıda izah ettiğimiz eklemelerin yanında bir de ikinci fıkra eklenmeye çalışılmıştır. Ancak Kanun teklifinde mevcut bulunan bu ikinci fıkra, Anayasa Komisyonu tarafından Anayasaya aykırı olacağı gerekçesiyle metinden çıkartılmış ve Genel Kurulda da yeniden gündeme gelmemiştir. Fakat maddenin gerekçesi sadece bu ikinci fıkra hakkında olduğu ve gerekçe değiştirilmediği için, Genel Kurul tarafından kabul edilen değişikliklerin sebebi anlaşılabilir. Aynı şekilde Genel Kuruldaki madde hakkındaki görüşmelerden de maddenin ne amaçla düzenlendiği tespit edilememektedir. (Kanunun gerekçesi için bkz., **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 19, Yasama Yılı:5, C.95, 15. Birleşim Eki, s.31 vd.; madde hakkındaki görüşmeler için bkz. aynı yerde, s.65 vd.).

Maddede sayılan bu istisnalar dışında, diğer kamu görevlileri ile, hakimler, savcılar ve silahlı kuvvetler mensuplarının yerel seçimlerde adaylığına ilişkin herhangi bir hükme rastlanmamaktadır. Bu durumda maddedeki bu boşluğun 36. maddedeki atıf doğrultusunda Milletvekili Seçimi Kanununun ilgili maddelerine göre doldurulması gerekmektedir. Nitekim Yüksek Seçim Kurulu da bu doğrultuda hareket ederek maddedeki boşluğu doldurmaktadır⁴⁹.

Yüksek Seçim Kurulunun bu konudaki, 29 Mart 2009 tarihinde yapılacak seçimlere yönelik olarak da tekrar ettiği, yerleşik içtihadı şu şekildedir⁵⁰: “2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun’un 17. maddesinde; milletvekilleri, belediye başkanları, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeleri ile muhtarların mahalli idareler seçimlerinde adaylıklarını koyabilmeleri veya aday gösterilebilmeleri için görevlerinden istifa etmek zorunda olmadıkları belirtilmiş, ancak kamu görevlileri, siyasi parti yöneticileri ve Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının adaylığı konusunda bir hükme yer verilmemiştir. Bu durumda kamu görevlilerinin, siyasi parti yöneticileri ile Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının adaylığı konusunda 2972 sayılı Kanun’un 36. maddesi ile atıf yapılan 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 18., 19. ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 40. maddelerinin uygulanması gerekmektedir.”

⁴⁹ Maddedeki boşluk 1994 ve 1999 yıllarında yapılan yerel yönetimler seçimlerinde Yüksek Seçim Kurulunca değil, doğrudan yasama organı tarafından doldurulmuştur. 27 Mart 1994 tarihinde yapılan yerel yönetimler seçimi için 2972 sayılı Kanuna 28.12.1993 tarih ve 3959 sayılı Kanunla geçici bir madde eklenerek maddede sayılan kamu görevlilerinin 30.01.1994 tarihine kadar görevden ayrılma isteğinde bulunmadıkça adaylıklarını koyamayacakları ve aday gösterilemeyecekleri düzenlenmiştir. 1999 Mart ayında yapılması gereken yerel yönetimler seçimlerinin 21. dönem milletvekili genel seçimleriyle birleştirilerek 18.04.1999 tarihinde yapılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda çıkarılan 31.07.1998 tarih ve 4381 sayılı Kanunun 2. maddesinde seçimlerde aday olabilmek için kanunen istifaları veya görevlerinden ayrılmaları gerekenlerin 11.01.1999 günü mesai bitimine kadar görevlerinden ayrılma isteğinde bulunmadıkça aday olamayacakları ve aday gösterilemeyecekleri düzenlenmiştir. Bu konuda bkz., Kaya, Cemil, *Kamu Görevlilerinin Seçime Katılmak Üzere Görevden Çekilmesi ve Göreve Dönmesi*, **GÜHFD**, C.VIII, Y.2004, S.1-2, s.314.

⁵⁰ YSK, Karar No: 276, KT.15.11.2008, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>, ET.03.02.2009.

Yüksek Seçim Kurulunun bu içtihadı mevcut pozitif düzenleme karşısında yerinde olmakla birlikte, Mahalli İdareler Seçim Kanununun 17. maddesinde düzenlenen istisnalar sebebiyle, milletvekili seçimlerinde görevlerinden ayrılmak zorunda bırakılan bazı kamu görevlilerinin mahalli idareler seçimlerinde istifa etmemesi, buna karşılık kamu görevlisi olmamasına rağmen siyasi parti il ilçe yöneticilerinin her iki seçimde de istifa etmek zorunda bırakılması gibi garip bir durum ortaya çıkmaktadır. Buna göre, *milletvekilleri, belediye başkanları, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeleri ile muhtarların* mahalli idareler seçimlerinde adaylıklarını koyabilmeleri veya aday gösterilebilmeleri için görevlerinden istifa etmeleri gerekmemektedir. Buna karşılık bu gibi kişiler (milletvekilleri hariç) milletvekili seçimlerinde görevlerinden ayrılmak zorundadır.

17. madde ile değinilmesi gereken diğer bir konu da, maddede sayılan kamu görevlileri, mahalli idareler seçimlerinde adaylıklarını koyabilmek veya aday gösterilebilmek için görevlerinden istifa etmek zorunda olmamakla birlikte, maddeye göre, “*milletvekilliği, belediye başkanlığı, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeliği ile muhtarlık bir şahıs uhdesinde birleşemez. Bu görevlerin birisinde bulunanlardan bir diğerine seçilenler, seçim sonuçlarının kendilerine tebliği edildiği tarihten itibaren 15 gün içinde tercih haklarını kullanırlar. Bu süre içinde tercih haklarını kullanmayanlar seçildikleri yeni görevi reddetmiş sayılırlar.*”

Düzenleme basit ve demokratik bir çözüm getirmiş gibi görünmekle birlikte, 17. maddenin bu düzenlemesini Anayasanın 82 ve 84. maddeleri ile bir arada değerlendirdiğimizde bünyesinde önemli bir sorunu da ihtiva ettiği görülmektedir⁵¹. Bilindiği üzere, Anayasanın 82. maddesi, milletvekilliği ile bağdaşmayan işleri, 84. madde ise milletvekilliğinin düşmesi durumlarını düzenlemektedir.

Gerek 17. madde gerekse Anayasanın 82. maddesi milletvekilliği ile belediye başkanlığının bir kişide birleşmeyeceğini öngörmekte; 17. madde milletvekili iken belediye başkanlığına seçilen kişiye 15 gün içerisinde bu iki görevden birini tercih etme imkanı tanımaktadır. Ancak

⁵¹ Ekşioğlu, Kani, *Yerel Yönetimler Seçim Hukuku*, İstanbul, 1994, s.39.

Anayasanın 84. maddesi ise, bir milletvekiline tek yanlı iradesiyle milletvekilliği görevinden ayrılma imkanı vermemektedir. Bu durumda 17. madde ile Anayasanın 84. maddesi arasında çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır. Acaba milletvekili iken belediye başkanlığına seçilen ve tercihini belediye başkanlığından yana kullanan ve fakat Türkiye Büyük Millet Meclisince bu tercihi, yani, istifası kabul edilmeyen bir milletvekilinin durumu ne olacaktır⁵²? Nitekim milletvekili iken belediye başkanlığına seçilen bir kişinin siyasi nedenlerle milletvekilliği sıfatının Meclişe sona erdirilmemesi her zaman için mümkündür⁵³. Bu düzenlemeler karşısında bir çözüm bulmak oldukça güçtür. Bu durumda düşünülebilecek çözüm yollarından biri, Anayasaya bu gibi durumlarda milletvekilinin tercihinin esas olacağına ilişkin bir hüküm eklemektir.

2972 sayılı Kanununun 31. maddesine göre, köy muhtarlığı ve köy ihtiyar meclisi üyeliği, mahalle muhtarlığı ve mahalle ihtiyar heyeti üyeliği seçimlerinde adaylık usulü bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu görevlere seçilme konusunda aday olmak isteyen kamu görevlilerinin seçimden önce kamudaki görevlerinden istifa etmeleri gerekmemektedir. Buraya kadar sorun bulunmamaktadır. Ancak görevinden istifa etmeden aday olan ve seçilen bir kamu görevlisinin durumu ne olacaktır?

Yüksek Seçim Kurulu, bu sorunun kendisine ait bir sorun olmadığını, ilgili idari mercilere ait bir sorun olduğunu şu şekilde ifade etmektedir⁵⁴: “2972 sayılı Kanunda muhtar, ihtiyar heyeti ve ihtiyar

⁵² Uygulamada 1994 mahalli idareler seçimlerinde milletvekili iken Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığına seçilen milletvekili, tercihini belediye başkanlığından yana kullanmış ve TBMM Başkanlık Divanı toplanarak üyeliğinin kendiliğinden düştüğünü tespit etmiş ve durum hakkında TBMM Genel Kuruluna sadece bilgi vermiştir. Bu şekilde bir milletvekilinin üyeliğinin düştüğüne karar verilmesinin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur. Ancak Anayasa Mahkemesi “dokümanmazlığın kaldırılmasına ya da üyeliğin düştüğüne ilişkin TBMM Genel Kurul kararlarına yapılan iptal istemlerini inceleyebileceği, ortada bir Meclis Genel Kurul kararı bulunmadığı” gerekçesiyle başvuruyu reddetmiştir (AYM, E.1994/72, K.1994/68, KT.20.09.1994, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1994/K1994-68.htm> ET 02.02.2009). Anayasa Mahkemesinin bu kararı tartışmaya açık bir karar olmakla birlikte, bizim burada değindiğimiz husus, bu durum değil, Meclisin toplanıp belediye başkanı seçilen bir milletvekilinin istifasını kabul etmeme yönünde bir karar vermesi durumudur.

⁵³ Ekşioğlu, age, s.39-40.

⁵⁴ YSK, Karar No: 36, KT.10.02.1990, Yılmaz, Zekeriya, **Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti**, Ankara, 1999, s.461. Aynı Yönde bkz., YSK, Karar No: 19,

meclisi üyeliği seçiminde adaylık öngörülmediğinden muhtarlığa ve üyeliğe seçilenin seçimden önce çalıştığı kamu kuruluşundaki görevinden istifa etmiş olması gerekmez. Bir kamu kurumunda çalışmakta iken mahalle muhtarlığına ya da ihtiyar heyeti üyeliğine seçilen kişinin iki görevi birlikte yürütmesinin mümkün olup olmadığına karar verme yetkisi, ortada seçilme yeterliliğine ilişkin bir durum bulunmadığından Yüksek Seçim Kuruluna değil, ilgili idari mercilere aittir.”

Bu durumda sorunun Köy Kanununun 33/6. maddesine göre çözülmesi gerekir. Köy muhtarlığı, köy ihtiyar meclisi üyeliği, mahalle muhtarlığı ve mahalle ihtiyar heyeti üyeliği görevlerine seçilen kişilerin, kamu kurum ve kuruluşlarındaki görevleri devam ediyorsa, il veya ilçe idare kurullarınca, Köy Kanununu 33. maddesinin 6. fıkrasında yer alan “devletin, katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin köylerin, iktisadi Devlet Teşekküllerinin veya bunlara bağlı daire ve müesseselerle ortaklarının ve imtiyazlı şirketlerin memur ve müstahdemi olanlar... muhtarlık ve ihtiyar meclisi üyeliğinden çıkarılırlar” hükmüne dayanarak seçimle elde ettikleri görevlerinden il veya ilçe idare kurulu kararıyla çıkartılmaları gerekmektedir⁵⁵. Nitekim Yüksek Seçim Kurulu da aynı yönde bir çözümü kabul ettiği kararı şu yöndedir⁵⁶: “Bilindiği üzere muhtarlık seçimlerinde adaylık usulü yoktur. 2972 sayılı Kanunun 31. maddesinde memuriyet seçilmeyi engel hallerden sayılmamıştır. Adaylığın söz konusu olduğu seçimlerde memuriyet adaylığa engel ise de, seçilmeye engel değildir. Adaylığın söz konusu olmadığı muhtar seçimlerinde, memuriyet görevinin seçimi yapılan görev için yasal bir engel oluşturup; oluşturmadığının saptanması ise seçim kurullarının görevi dışındadır. Nitekim Köy Kanununun 33. maddesinde, ‘köy muhtarlığına ve ihtiyar meclisi üyeliğine seçildikten sonra’ maddede sayılan 8 hal kapsamında bulunanların (bunların arasında memur olma

KT.13.01.2001, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/2001/Kararlar/2001-19-karar.htm>, ET.03.02.2009; YSK, Karar No: 867, KT.01.04.2004, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/2004/Kararlar/2004-867-karar.htm>, ET.03.02.2009; YSK, Karar No: 2486, KT.10.08.2004, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/2004/Kararlar/2004-2486-karar.htm>, ET.03.02.2009.

⁵⁵ Kaya, agm, s.313-314.

⁵⁶ YSK, Karar No: 290, KT.05.09.1990, Yılmaz, age, s.468-469. Aynı yönde YSK, Karar No: 84, KT.17.03.1990, Yılmaz, age, s.462 vd.

durumu da vardır) muhtar ve ihtiyar meclisi üyeliğinden il veya ilçe idare kurulunca çıkarılacakları hükme bağlanmıştır.

C) Görevden Çekilme ve Göreve Dönme

1) Görevden Çekilme

Anayasanın 76. maddesinde, kamu görevlilerinin görevlerinden “çekilmedikçe” aday olamayacakları ve milletvekili seçilemeyecekleri, Milletvekili Seçimi Kanununun 18. maddesinde ise, kamu görevlilerinin görevlerinden “ayrılma isteğinde bulunmadıkça” milletvekilliğine adaylıklarını koyamayacakları ve aday gösterilemeyecekleri belirtilmektedir⁵⁷. Gerek Anayasadaki çekilme gerekse Milletvekili Seçimi Kanununun 18. maddesindeki ayrılma isteği, ifadeleri kamu personel hukukundaki kamu görevlisinin kamu görevliliği statüsünü sona erdiren *istifa ve emeklilik* durumunu kapsamaktadır. Bu durumda bir kamu görevlisinin milletvekilli adayı veya mahalli idareler seçimlerinde adaylık gerektiren görevlere aday olabilmesi için, Milletvekili Seçimi Kanununun 18. maddesi gereğince, genel ve ara seçimlerin başlangıcından bir ay önce, seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise yenileme kararının ilanından başlayarak yedi gün içinde görevlerinden istifa etmeleri veya emekliliklerini talep etmeleri gerekmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu da “2839 sayılı Yasanın 18. maddesinde; aday adayı olabilmek için belirli bir tarihte “görevden ayrılma isteğinde bulunma” koşulu getirilmiş, bu koşulun istifa şeklinde ayrılma ile sınırlı olduğu, emeklilik suretiyle daha sonra vaki olacak ayrılmalarda bu tarihin aranmayacağı yolunda bir hükme yer verilmemiştir. Başka bir anlatımla, istifa veya emeklilik suretiyle ayrılma arasında fark aranmadan, “görevden ayrılma” biçiminde kapsayıcı bir ifade kullanılmıştır” demek suretiyle istifa ile emekliliğin, seçimlerde adaylık için görevden ayrılma ifadesinin kapsamı içerisinde olduğunu benimsemektedir⁵⁸.

⁵⁷ “Çekilme” ve “ayrılma isteğinde bulunma” ifadelerinden hangisinin daha yerinde olduğu konusunda bkz., Kaya, agm, s.310-311.

⁵⁸ YSK, Karar No: 276, KT. 15.11.2008, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>, ET.03.02.2009; Aynı yönde bkz., YSK, Karar No: 196, KT.26.09.1961, YSK İlke Kararları, 1961-1962 Yılları, Ankara, 1967, s.105-106.

Görevden çekilmeye ilişkin usul Milletvekili Seçimi Kanununun 19. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, ayrılma talepleri en yakın amire verilecek bir dilekçeyle yapılır. Amir bu dilekçeyi derhal ilgili bakanlığa veya kuruma gönderir. Dilekçenin bakanlığa veya kuruma geldiği tarihten itibaren, on gün içinde ayrılma isteğinin kabul edildiği dilekçe sahibi ve amirlerine bildirilmek zorundadır.

Subay ve astsubayların savaş ve seferberlik hallerindeki ayrılma talepleri hariç, ayrılma hakkını kazanmış olan kamu görevlilerinin ayrılma talepleri reddedilemez (m.19/3).

Çekilme, çekilme konusunda yapılan müracaatla değil, işlemin tamamlanmasıyla sonuç doğurur⁵⁹. Kanunun öngördüğü sürelerde görevlerinden çekilmeyenlerin, seçimlerde aday olamamaları, dolayısıyla, seçilememeleri esastır.

2) Göreve Dönme

a) 298 Sayılı Kanun

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun⁶⁰ Ek 7. maddesi milletvekili ve mahalli idareler seçimlerini kaybeden kamu görevlilerinin yeniden görevlerine dönmeleri konusunda şu hükmü ihtiva etmektedir: “*Yüksek mahkeme üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar ile Subay ve Astsubaylar hariç olmak üzere; milletvekili ve mahalli idareler genel ve ara seçimlerinde aday ve aday adayı olan Devlet memurları ve diğer kamu görevlileri, adaylığı veya seçimi kaybetmeleri halinde, Yüksek Seçim Kurulunca seçim sonuçlarının ilanını takip eden bir ay içinde müracaat etmeleri kaydıyla eski görevlerine veya kazanılmış hak aylık derecelerindeki başka bir göreve dönebilirler*”.

Kanun koyucu bu düzenlemeyle, seçimlerde aday olmaları halinde görevlerinden çekilmek zorunda bırakılan ve yukarıda izah edildiği üzere anlamsız bir şekilde kapsamı geniş tutulan kamu görevlilerine,

⁵⁹ Kaya, agm, s.308.Aksi yönde Gözler, age, s.272.

⁶⁰ RG, 02.05.1961, S.10796.

seçimlerden sonra tekrar görevlerine dönebilme imkanı vererek, bunların seçimlere daha fazla sayıda katılmalarının önünü açmaya çalışmıştır⁶¹.

Fakat bu ön açma çabası uygulamada birçok kamu görevlisinin seçimlerde aday olma konusundaki çekingenliğini tamamen sona erdirecek gibi gözükmemektedir. Bilindiği üzere, kamuda çalışanların büyük bir çoğunluğu sadece maaşlarıyla geçinmekte olan kişilerdir. Dolayısıyla bu gibi kimselere seçimlerden sonra göreve dönme imkanı verilse dahi, adaylık için istifa etmeleri gereken zaman ile tekrar göreve dönebilmeleri için gerekli zaman arasındaki sürenin uzunluğundan dolayı, uzunca bir süre geçimini sağlayacak maaştan mahrum edilen bir kamu görevlisinin bunu göze alması zor görünmektedir.

2005 yılına kadar sadece subay ve astsubaylar seçimlerde aday veya aday adayı olmak üzere istifa etmeleri halinde görevlerine dönememekteydi. Kapsam, 2005 yılında 22.12.2005 tarih ve 5435 sayılı Kanunla⁶² genişletilmiş ve "yüksek mahkeme üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar" da görevlerine yeniden dönemeyecek

⁶¹ Kaya, agm, s.315. Danıştay da aynı yönde bir kanaate sahiptir. Bkz. Danıştay 5. D., E.1992/5077, K.1993/2127, KT.20.05.1993, <http://www.danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>, ET.04.02.2009; Danıştay 5. D., E.1989/1350, K.1992/849, KT.09.04.1992, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=göreve_dönme&ozet=metin&dokid=7355; Danıştay 5. D., E.1988/494, K.1988/2216, KT.12.10.1988, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=milletvekilliği&ozet=metin&dokid=7063, ET.04.02.2009; Danıştay seçimle gelinen belediye başkanlığı, dekanlık gibi görevlerden milletvekilliği veya mahalli idareler seçimleri için çekilen kişilerin seçilememesi halinde tekrar eski görevlerine dönebilmesini haklı olarak kabul etmemektedir (Kaya, agm, s.318-319; Taşkın, Ahmet, **Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku**, Ankara, 2006, s.108). Seçimlere katılmak üzere dekanlık görevinden çekilen fakat seçilemediği için tekrar dekanlık görevine dönmek isteyen bir dekanın talebinin şu gerekçelerle kabul etmemiştir: "Davacının asıl görevi öğretim üyeliği olup, istifa etmeden önce yürüttüğü Dekanlık görevi ise, seçimle gelinen ve belli bir süre ile sınırlı olan ikinci bir görevdir. Belirli bir süre için seçimle gelinen bir görevin istifa yoluyla boşalması durumunda, ilgilinin yarım kalan görev süresini tamamlamak üzere doğrudan ayrıldığı görevine atanması mümkün değildir. Aynı göreve yeniden atanmasının ilk atanmasındaki usule göre yapılacağı, atanma şansının aynı görev için yeterliliğe sahip, diğer adaylarla eşit olduğu ve atanıp atanmamasının, bu konuda takdir yetkisi verilmiş olan makam ve organların takdirine bağlı bulunduğu açıktır." (Danıştay 8. D. E.1996/5080, K.1997/874, KT.14.03.1997, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=mahalliidarelerseçimi&ozet=metin&dokid=13017, ET.04.02.2009).

⁶² RG.24.12.2005, S.26033.

olanların kapsamına dahil edilmiştir. Buna göre, yüksek mahkeme üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar ile subay ve astsubaylar milletvekili ve mahalli idareler genel ve ara seçimlerinde aday olmak için istifa ettiğinde madde ile tanınan göreve dönme imkanından yararlanamamaktadır.

Madde kapsamındaki kamu görevlilerinin göreve dönebilmeleri için her şeyden önce belli bir süre içerisinde çekilme talebinde buldukları mercie göreve dönmek üzere başvuruda bulunmaları gerekmektedir. Başvuruda bulunma süresi, Yüksek Seçim Kurulunca seçim sonuçlarının ilanını takip eden bir aylık süredir. Bu süre hem adaylığı hem de seçimi kaybeden kamu görevlileri açısından geçerlidir. Yoksa adaylığı kaybeden kamu görevlilerinin Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listelerini ilanından itibaren bir ay içinde göreve dönmek üzere başvuruda bulunma yükümlülükleri bulunmamaktadır⁶³. Nitekim Danıştay da, seçim sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilanını takip eden bir ay içinde göreve dönmek amacıyla ilgili mercie başvuran kişinin göreve dönme talebinin Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listelerini ilan ettiği tarihten itibaren bir ay içinde başvuruda bulunmadığı gerekçesiyle reddedilemeyeceğine karar vermiştir⁶⁴.

Burada ele alınması gereken diğer bir sorun da adaylığı veya seçimi kaybeden bir kamu görevlisinin seçim sonuçları henüz Yüksek Seçim Kurulunca ilan edilmeden göreve dönüp dönemeyeceği konusudur⁶⁵. Danıştay'ın bu konudaki görüşü adaylığı veya seçimi kaybeden kamu görevlisinin seçim sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca ilanını beklemeden görevine dönebileceği yönündedir⁶⁶. Danıştay'ın bu görüşü yerinde bir görüştür. Çünkü kamu görevlisine seçimlerde görevlerinden çekilme yükümlülüğü getirilmesinin temel mantığı bu gibi kimselerin

⁶³ Kaya, agm, s.316.

⁶⁴ Danıştay 5. D., E.1989/1350, K.1992/849, KT.09.04.1992, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=gorevedonme&ozet=metin&dokid=7355, ET.04.02.2009.

⁶⁵ Bu konuda bkz., Kaya, agm, s.316.

⁶⁶ Danıştay 12. D., E.1999/1057, K.2001/678, KT.27.02.2001, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=mahalliidarelersecimi&ozet=ozet&dokid=21594, ET.04.02.2009; Danıştay 12. D., E.1995/9351, K.1997/1986, KT.06.10.1997, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=mahalliidarelersecimi&ozet=ozet&dokid=2246, ET.04.02.2009.

seçimlerde görevlerinden kaynaklanan imkanları kendi lehlerine kullanmaları ihtimalinin önüne geçmektir. Halbuki adaylığı veya seçimi kaybeden bir kişinin artık bu imkanları kendi lehlerine kullanma ihtimalleri ortadan kalkmış bulunmaktadır.

Maddede seçimlere katılmak üzere görevlerinden çekilen kamu görevlilerinin hangi süre içinde göreve dönme başvurusunda bulunmaları gerektiği belirtilmekle birlikte, başvuruda bulunanların ne kadar sürede göreve başlatılması gerektiği konusunda belirli bir süre öngörülmemiştir. Danıştay çeşitli kararlarında⁶⁷ idareye atama konusunda işlemin tekemmül ettirilmesi bakımından makul bir sürenin tanınması gerektiğini ve İdari Yargılama Usulü Kanununda öngörülen 60 günlük dava açma süresinin de makul bir süre olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir⁶⁸.

b) 2927 Sayılı Kanun

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun Ek 7. maddesi, milletvekili ve mahalli idareler seçimlerini kaybeden kamu görevlilerinin yeniden görevlerine dönmeleri konusunu düzenlemektedir. Bir de, seçimi kazanıp da belli bir süre seçildiği görevi icra eden, daha sonra da tekrar önceki görevlerine dönmek isteyen kamu görevlilerinin durumu vardır ki, bunların da önceki görevlerine dönebilme imkanları bulunmaktadır. Kamu görevlilerinin seçilip belli bir süre görev yaptıktan sonra tekrar önceki görevlerine dönebilme hakları, her bir kamu görevlisinin ilgili olduğu mevzuatta düzenlenmektedir⁶⁹. Biz burada bu konuyla ilgili 2972 sayılı kanunun Ek 3. maddesi üzerinde durmaya çalışacağız.

⁶⁷ Danıştay İDDGK, E.1997/726, K.1999/525, KT.07.05.1999, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=mahalliidarelerseçimi&ozet=metin&dokid=15957, ET.04.02.2009; Danıştay 5. D., E.1988/494, K.1988/2216, KT.12.10.1988, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=milletvekilliği&ozet=metin&dokid=7063, ET.04.02.2009; Danıştay 12. D.; E.2000/1231, K.2000/3283, KT.09.10.2000, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=milletvekilliği&ozet=metin&dokid=2305, ET.04.02.2009; Danıştay 12. D., E.2003/4641, K.2006/972, KT.17.03.2006, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=mahalliidarelerseçimi&ozet=metin&dokid=26811; Danıştay 12. D.; E.1999/1057, K.2001/678, KT.27.02.2001, <http://www.danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp>, ET.04.02.2009.

⁶⁸ Kaya, agm, s.317-318.

⁶⁹ Bazı kamu görevlilerinin göreve dönmeleri hakkında bkz., Kaya, agm, s.321 vd.

2972 sayılı Kanununun Ek 3. madde hükmü şu şekildedir: “*Subaylar, astsubaylar, hakimler ve savcılar ile yüksek yargı organları mensupları hariç olmak üzere, kamu kurumları ile kamu kurumu niteliğinde bir kuruluşta memur veya kadrolu işçi olarak çalışmakta iken bu görevinden ayrılarak Belediye Başkanı seçilmiş olup da yeniden aday olamayan veya seçilemeyenler, hizmet süreleri itibariyle veya yaş haddi nedeniyle emekliliğe hak kazanamamış olmaları kaydıyla, seçimlerin kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca ilanını takip eden iki ay içinde daha önceki kurumlarının bağlı bulunduğu bakanlığa başvurmaları halinde eski görevlerine veya istifa ettikleri tarihteki kurumun özelliği ve niteliğine uygun eşdeğer bir göreve atanabilirler. Ancak yargı kararı ile belediye başkanlığı görevi sona erenler ve istifa edenler hakkında bu hüküm uygulanmaz.*”

Madde, anlaşılacağı üzere belli bir kamu görevliliği statüsünde iken belediye başkanı seçilmiş olup, daha sonra tekrar aday olmayan veya seçilemeyen kişilere, belediye başkanı seçilmeden önceki görevlerine yeniden dönme imkanı vermektedir. Madde genel mantığı itibariyle yerinde olmakla birlikte, maddenin kapsamına sadece belediye başkanlığının alınmış olması yerinde değildir. Bunun yerine milletvekilliği dahil mahalli idare seçimleriyle iş başına gelinen diğer bütün görevleri kapsayacak şekilde bir düzenleme yapılsaydı daha uygun olurdu⁷⁰.

Gerçekten henüz genç yaşlarında seçime girip kazanan ve dört beş yıl gibi kısa bir süre seçildiği görevde hizmet eden, daha sonra gerek kendi isteğiyle gerekse diğer sebeplerle seçimlere girmeyen veya girip de seçilemeyen birinin tekrar eski görevine dönememesi, kamu sektörünün bu gibi kimselerin yeteneklerinden faydalanamaması; dahası, genç yaştaki kamu görevlilerinin ileride eski görevlerine dönememe ihtimaline binaen seçimle gelinen bu görevlere talip olma konusunda tereddüt etmesi sonucunu doğurur. Hele hele, milletvekili seçilme yaşının 25

⁷⁰ Danıştay’ın milletvekilliği yaptıktan sonra tekrar göreve dönmek isteyen kamu görevlisinin idarece göreve başlatılmak zorunda olmadığına dair kararı için bkz., Danıştay 8. D., E.2003/3651, K.2004/991, KT.02.03.2004, http://www.danistay.gov.tr/kerisim/kelime_ozet.jsp?kelimeler=goreve_dönme&ozet=metin&dokid=22451,ET.04.02.2009.

yaşına düşürüldüğü günümüzde bu durumun ortaya çıkması evleiyetle söz konusu olacaktır.

SONUÇ

Ülkemizde yaşanan anayasal süreç içerisinde kamu görevlilerinin seçimlerde aday olmak için görevlerinden çekilmeleri gerekip gerekmediği konusunda kamu görevlilerinin lehine ve aleyhine olmak üzere inişli çıkışlı bir süreç yaşanmıştır. 1876 Kanun-u Esasi döneminde kamu görevlilerinin seçimlerde aday olmak için görevlerinden ayrılmaları gerektiği yönünde bir şart aranmamıştır. 1924 Anayasası döneminde ise, tedrici bir şekilde başta ordu mensupları olmak üzere kamu görevlilerinin seçimlerde adaylığı zor şartlara bağlanmaya başlanmıştır. 1961 Anayasası ise istisnai durumlar hariç durumu tersine çevirerek seçimlerde aday olmanın memuriyetten ayrılma şartına bağlanamayacağını öngörmüştür.

1982 Anayasası ise, toplumu depolitize etme mantığına paralel olarak daha önceki anayasalarımızda görülmedik bir şekilde durumu kamu görevlilerinin aleyhine çevirmiştir. Anayasa, hem ismen saydığı kamu görevlileri listesi, hem de “*memurlar ve işçi niteliğinde olmayan diğer kamu görevlileri*” gibi oldukça genel ve kapsamlı ifadelerle kamu görevlilerinin önemli bir bölümüne hem siyasete katılma hem de seçimlerde aday olmaları konusunda oldukça sınırlandırıcı bir rejim benimsemiştir. Ara rejim döneminde çıkartılan Milletvekili ve Mahalli İdareler Seçim Kanunlarında da aynı mantık görülmektedir. Hatta Milletvekili Seçimi Kanununda, amacı aşan ve Anayasaya da aykırı bir şekilde siyasi partilerin il, ilçe başkan ve yönetim kurulu üyelerine de kamu görevlisi olmamalarına rağmen seçimlerde aday olabilmeleri için görevlerinden çekilme zorunluluğu getirilmiştir.

Anayasa ve ilgili kanunlarda kamu görevlilerinin seçimlerde adaylığına yönelik benimsenmiş olan bu rejim, kamu görevlileri ile diğer kişiler arasında adil olmayan bir sonuç doğurduğu gibi, kamu personel rejimimizin çarpıklığı sebebiyle aynı işi yapmakla birlikte biri işçi biri memur statüsünde olan görevliler açısından da adil olmayan sonuçlara yol açmaktadır. Gerçi her ne kadar, seçimlerden sonra silahlı kuvvetler mensupları ile hakim ve savcılar hariç, yeniden kamu görevlilerine eski görevlerine veya bununla eşdeğerde bir başka göreve dönebilme imkanı

tanınmış olsa da, seçilip seçilmeyeceği meçhul olan kamu görevlisinin bu riski göze alarak seçimlerde aday olması oldukça zordur.

Bu durum kamu görevlilerinin demokratik hakkı olan seçilme hakkının gereksiz bir şekilde sınırlandırılmış olmasının yanında, seçmenler açısından daha nitelikli ve çeşitli adaylar arasında seçimde bulunabilme imkanının ortadan kalkması gibi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Ayrıca bu gibi kişilerin, yıllarca kamu görevlerinde elde ettikleri birikimlerinin başta parlamento olmak üzere diğer seçimle gelinen makamlara aktarılamaması gibi kamu yararına aykırı bir durum da söz konusudur.

Tüm bu olumsuz durumları sona erdirmek amacıyla, gerçekten seçimlerde görevinden çekilmemesi halinde kamu adına kendisine verilmiş olan devlet yetki ve imkanlarını seçimlerde kendi lehlerine kullanma ihtimali bulunan veya ordu mensupları ile hakim ve savcılar gibi görevlerinin niteliği gereği siyasi kimliklerinin ön plana çıkmaması gereken dar bir kamu görevlisi çevresine seçimlerde görevlerinden çekilmedikçe aday olamama zorunluluğu getirilmesi uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aldıkaçtı, Orhan, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası**, İstanbul, 1978.
- Alkan, Mehmet Ö., *Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyona Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri*, **Anayasa Yargısı** 23, Ankara, 2006, s.133-165.
- Araslı, Oya, **Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekilliği Adaylığı**, Ankara, 1972.
- Armağan, Servet, **Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi**, İstanbul, 1975.
- Arsel, İlhan, *Büyük Millet Meclisinin Teşkili ve Azalarının Seçimi*, **AÜHF**, C.12, S.1-2, Y.1955, s.97-151.
- Artukmaç, Sadık, **Mahalli Seçim Hukuku**, Ankara, 1963.
- Atar, Yavuz, *Seçim Hukukunun Güncel Sorunları*, **Anayasa Yargısı** 23, Ankara, 2006, s.211-235.
- Atatürk, M. Kemal, **Nutuk (1919-1927)**, (Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1994.
- Bilir, Faruk, **Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi**, Ankara, 2001.
- Döner, Ayhan, **Atatürk Dönemi Anayasal Gelişmelere Genel Bir Bakış: 1921-1924 Anayasaları**, Erzincan Ü. Hukuk Fakültesi Atatürk’ün 125. Doğum Yılına Armağan, Erzincan, 2007, s.87-122.
- Ekşioğlu, Kani, **Yerel Yönetimler Seçim Hukuku**, İstanbul, 1994.
- Erdoğan, Fuat, **Türk Seçim Mevzuatı ve Tatbikatı**, Ankara, 1960.
- Gözler, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, Bursa, 2000.
- Gözübüyük, A. Şeref/Sezgin, Zekai, **1924 Anayasası Hakkındaki Meclis Görüşmeleri**, Ankara, 1957.

Kaya, Cemil, *Kamu Görevlilerinin Seçime Katılmak Üzere Görevden Çekilmesi ve Göreve Dönmesi*, **GÜHFD**, C.VIII, Y.2004, S.1-2, s.307-324.

Kuzu, Burhan, **1982 Anayasasının Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler**, İstanbul, 1990.

Özbudun, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, 2008.

Öztürk, Kazım, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, C. II, Ankara, 1966.

Sabuncu, Yavuz, **Seçim Sistemi/Adalet ve İstikrar**, Türkiye Barolar Birliği Anayasa Hukuku Kurultayı, 9-13 Ocak 2001, Ankara 2001.

Savcı, Bahri, *Seçmenlik Şartları Bakımından Seçim Rejimi*, **AÜSBFD**, C.II, S.3-4, Y.1947, s.217-234.

Tanör, Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, 1999.

Taşkın, Ahmet, **Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku**, Ankara, 2006.

Teziç, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, İstanbul, 2007.

Yılmaz, Zekeriya, **Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti**, Ankara, 1999.

-----, **Türkiyede ve Yabancı Memleketlerde Seçim Mevzuatı**, (Yazar Yok), Ankara, 1949.

DİĞER KAYNAKLAR

Düstur, 3. Tertip, C.24, s.105.

Düstur, 3. Tertip, C.31, s.847.

<http://www.anayasa.gov.tr>.

<http://www.danistay.gov.tr>.

<http://www.ysk.gov.tr>.

MGK Tutanak Dergisi, 118. Birleşim C.7, s.360-362.

MGK Tutanak Dergisi, 118. Birleşim, C.7, s.130-131.

Resmi Gazete.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 19, Yasama Yılı:5, C.95, 15. Birleşim Eki.